

Tolnay Imre

GERHES Gábor:
Dance Macabre III.,
fotó, üvegyomtatás,
34×44 cm
HUNGART © 2022
→

Tükreitekben

Rorschach Image

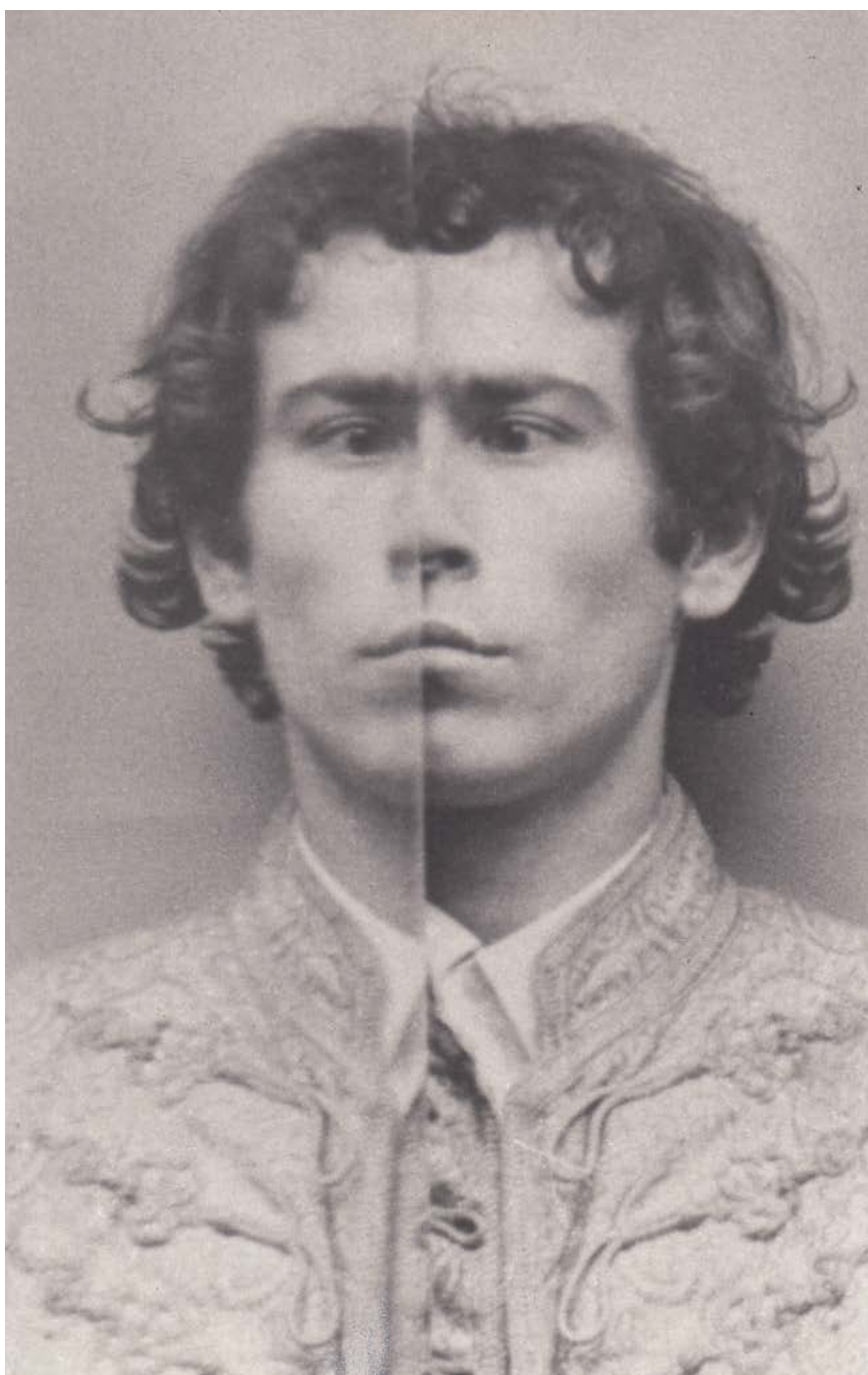
Művészetek Háza, Dubniczay-palota,
Veszprém,
2022. IV. 30. – VI. 12.

FÉNNYEL KÉPET

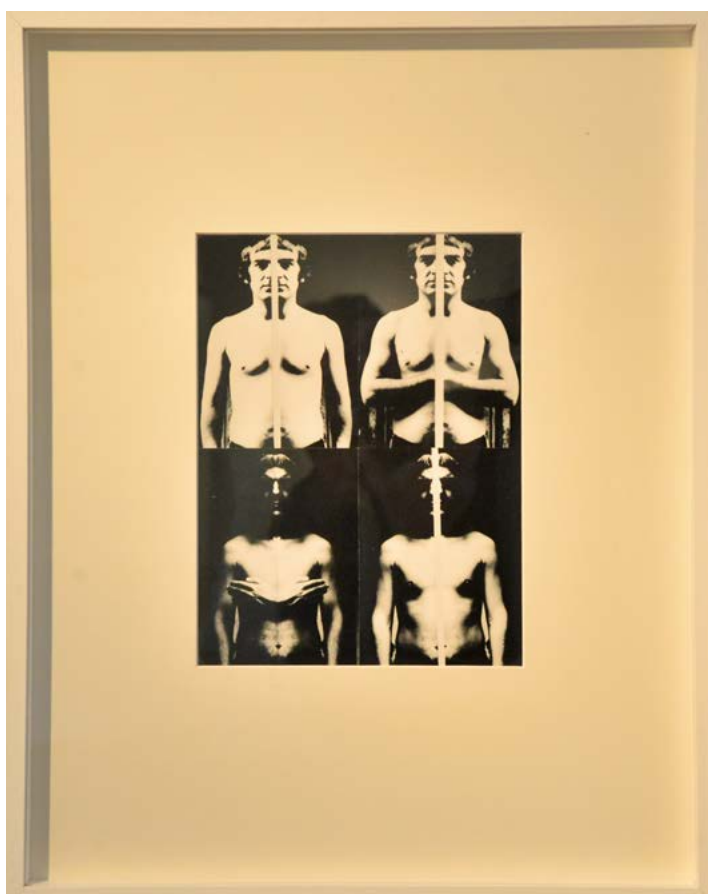
Tükröt tartani tépázott világunk, kontinensünk, önmagunk elé, hogy a tükör és a fényképezőgép tükörreflexén keresztül átlássunk, meglássunk, újragondoljunk dolgokat, kérdéseket tegyünk fel és/vagy válaszokat keressünk. Ennek az évezredes tükörvallatásnak az egyik, korunkat és a modernnek nevezett kort markánsan jellemző képalkotási módja a fotográfia. Kultúránk önmeghatározásának, a korábbi időktől való különbözőségnek, a pillanat megragadhatóságának médiuma a fényképezés, melynek egyik leglényegesebb tulajdonságát nyelvünk jól érzékelteti: fénnel létrehozni képet. Ugyanakkor az elv, hogy némely vegyi anyag érzékeny a fényre, és a fény így maradandó nyomot hagyhat az anyagban, már legalább a középkor óta ismert például Albertus Magnus, Aquinói Tamás tanítója által. Érdekes elgondolni, hogy ő – aki filozófus, teológus és természettudós is volt – vagy más középkori, reneszánsz arisztoteliánus ott áll a dolgozószobájában fényérzékeny vegyi anyagokkal kísérletezve, és egy nap sikerül lemezre rögzítenie a fény által létrehozott képet... A világról és a látványról való gondolkodásnak, a valósághoz való viszonyának sokat kellett változnia, hogy az 1820-as évek Burgundiájában Joseph Niépce elkészítse az első fotográfiának nevezhető képet.¹ Az iménti sorok egy jól összefűzött, elemeiben is remek műpárbeszédet generáló veszprémi kiállítás kapcsán jutottak eszembe.

TÜKÖRFÓKUSZÁLÁSOK

Veszprém jövőre bizonyos értelemben Európa tükre lesz, ugyanis (a Covid miatt két másik település mellett) a királynék városa viseli majd 2023-ban az Európa Kulturális Fővárosa címet. A veszprémi vizuális kultúra egyik fellegvára lehet a Művészetek Háza, mely számos izgalmas tematikájú tárlatnak adott már otthont az utóbbi években. Ennek egyik épületében, a Dubniczay-palota boltíves, késő barokk földszinti tereiben, lépcsőházában és puritán-modern emeleti termeiben látható a *Rorschach Image* című kiállítás. A tárlat az utóbbi ötven év magyar fotómunkáiból válogat, három teremben a tükör és a tükrözés kérdéseivel foglalkozó művek sorjáznak. A kiállítás apropója Hermann Rorschach svájci pszichiáter halálának 100. évfordulója, aki a róla elnevezett tintafolttesztet páciensei személyiségstruktúrájának feltérképezésére használta fel. Analóg, digitális és

↑
MÉHES László: *Tükörakció*, 1968,
zselatinosezüst-nagyítás, 30×18 cm
HUNGART © 2022

kamera nélküli módszerrel készült műveket láthatunk, a világ elé tartott sajátos tükrök képeit, melyek olykor alkotói önreflexiók, kulturális reflexiók, magát a műfajt vallató reflexiók is. A fotómunkák egyik része a kompozíció és az illúziókeltés szempontjait vizsgálja, a tükröképek formai-esztétikai elemzésével a valósággal kapcsolatos képi viszonylatokat, megfeleléseket és meg nem feleléseket tár fel. Más munkáknál a tükröre mint tárgyra irányul a figyelem, ahol a tükröződést megkerülve maga a tükröző réteg válik láthatóvá. További műveken a másolat fogalma, képi megjelenítése a fekete-fehér fotópapír fizikai-kémiai tulajdonságaira alapozva realizálódik. Mindössze a híváshoz és fixáláshoz használt vegyszerek, valamint a fotópapír hajtogatásával keletkeznek formák a képfelületeken. A vegyszeres kezeléskor a gyűrődések, hajtások mentén akaratlanul is apró ismétlődések, tükröképek alakulnak ki, amelyekbe bármilyen forma beelátható.

PINCZEHELYI Sándor: XYZ,
1973-77, ezüstnyomat, 240x180 cm
HUNGART © 2022

←

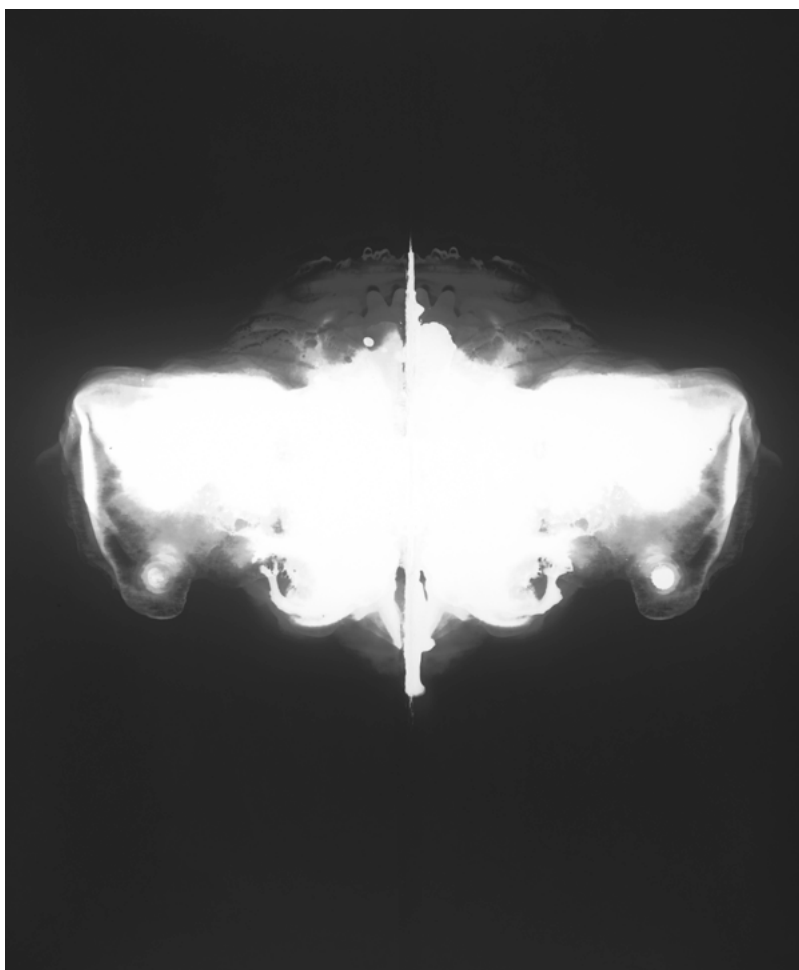
A HELYZETBE HOZOTT TÜKÖR

A Dubniczay-palota 1-es sala terrenájában az egyén pozicionálására látunk variációkat a magyar avantgárd jeles képzőművészeinek a 70-es, 80-as években született művei révén. Az irónia-önirónia, a kép-tükörkép, a szembesítés-tárgyilagosság és a személyesség-személytelenség fogalompárjai egyaránt a szemlélő szeme és szelleme elé „vonulnak” az itt egymás mellett sorjázó analóg fotómunkák kapcsán. Ezt a finom kor- és önfeltárást, tükrözést megvalósító sort Vető János, Ujj Zsuzsi, Pernecky Géza és Pinczehelyi Sándor művei alkotják. Maurer Dóra *Triolák* című kísérleti filmje – 18 variációja 3 objektívre és énekhangra – szó szerint és átvitt értelemben is bemozgatja az olykor provokatívan statikus képtársításokra hangolt fotografiai állóképeket. Ujj Zsuzsi egymásra nagyított önarcképeinek lírai layernégysége Baranyay András munkásságára is emlékeztető filozofikus-melankolikus világot áraszt. Maurer Dóra egy finom, minimalista változásokra felfűzött, kis álló önarcképtengelyt is bemutat ugyanitt. Pernecky finom élű tükrötengelyből jobbra-balra kinyúló kézmozdulatai (*Reflex 1-4.*) a „majdnem szimmetria” költői foglalataiként is olvashatók, míg Méhes egymásba-önmagukba tükrözött-kancsalított zsinóros ruhás önarcképei és ön-Janus-arcai inkább drámaian ironikusak.

Ha belegondolunk, a tükör és képe, miként egy tárgy és képe sem egy és ugyanaz, ennél fogva a tükrözés sem vizuális és tartalmi azonosságot jelent, hanem egyfajta tükröző leképezést, szembesítő transzformációt. A szimmetria szó szerint összemértséget jelent. Méhes László, Erdély Miklós és Károlyi Zsigmond itt kiállított művei is ennek a szellemi-tartalmi társításnak a produktumai. A rendtelenségében lefotózott sakktábla, a dokumentumfotón sakkal babráló Erdély (háttérben Kelemen Károly egymásnak feszülő portréival), a szenvtelenül, rendezetten kiállított másik sakktábla és a tükrözésből finoman kimozduló petróleumlámpa egyaránt erre utalnak. Bak Imre szigorúan tükrözött, de színes, egyszerű kisépítészeti fragmentumai teljesen hasonló szakrális-architektonikus rendet jelenítenek meg, mint festményei. Palotai Gábor az önmagában is szimmetriát hordozó, Hősök terei millenniumi emlékmű szellemes emeletessé tételét kreálta az évfordulóra kétféleképpen.

TÜKRÖK VALLATÁSA

A jól átgondolt koncepció szerint míg a földszinti boltíves termék a közelmúlt, a 60-as, 80-as évek jelentős, immár klasszikusnak is nevezhető magyar alkotóit szerepelteti, a barokk lépcsőház falán Zalavári András perspektív derékszögökbe hajlított paksi és balatoni út- és allévideója pereg (feljebb e munka további helyszínének c-printjei), a modern térben már a fiatalabb generáció kortárs műveivel és Szabó Dezső *Copy* című önálló tárlatával találkozunk. Czigány Ákos eltérő tónustartományú és megdolgozottságú tükröfoncsor-felületek metálpintjeit szerepelteti, melyet ezüstös meditációs triptichonnak neveznék, míg Dobokay Máté Hantai Simon fekete-fehér „impresszionizmusa” előtt tiszteleg chemigramjával. Eperjesi Ágnes *Felpörgetett fotogram*-ikonosztázával színről színre láttat, Zalavári András sajátos intellektuális iróniával, több médiumon keresztül vallatja a tükröket, miként három közös szituációs munkájuk c-printjein Németh Hajnal és Beöthy

↑
SZABÓ Dezső: *Copy 1.*, 2021,
chemigram, silver print, 58×48 cm
HUNGART © 2022

Balázs is. Gerhes Gábor erőteljes fekete-fehér fotós *Dance Macabre*-ja és *Konfabulációja* zárja a sokfélesége által is maradandó nyomokat hagyó fenti terem tükörképsorát.

TERMÉSZET-TÜKÖR-KÓPIÁK

A *Rorschach Image* egyik legmarkánsabb egysége Szabó Dezső *Copy* című, önálló sorozata a másik emeleti teremben. A csupa fekete-fehér fotogram vagy ezüstnyomat a fényt kapott és tükröződő világ elképesztő vizuális és szellemi mélységeibe húzza a nézőt. Az alkotó alaposan felépített koncepciójáról részletesen ír is a tárlaton, utalva nemcsak Rorschachra, hanem a reneszánsz panteizmusában megmerítkezett Leonardóra, valamint Max Ernstre is. Max Ernstre egyébként nemcsak korának freudi, tudatalattit kutató szellemisége, hanem Leonardo „salétromos falak faltjainak tanulmányozására biztató” gondolatai is hatottak. Szabó Dezső munkáinak széles és mély vizuális, de még inkább szellemi spektrumát az adja, hogy nemcsak organikus-asszociatív mivoltuk, hanem a tudomány egzakt világának titokzatosabb részével, az orvosi eszközök képalkotó világával rokon jellegük is erős és gazdag, miközben keletkezésük többnyire az irányított véletlen alapul. Olyan szimmetriákat, tökéletesnek tekinthető tükröket hoz létre, hív elő a sötétből vagy éget a fehérre, melyek a dolgok belső tengelye mentén születnek, és a világ jobbik énjét hordozzák.

1 Lásd Karl Ove Knausgard: *Ősz*, Magvető, Budapest, 2021, 85–86.